

lerin Türkiye devletiyle siyasal bağlantılarını kopararak ayrı bir devlet kurması gerektiğini savunan siyasal hareketlerin meşru dayanak noktası vardır demektir. O halde T.C. devleti, kendi egemenlik alanına sahip çıkmak gibi her devlet için doğal sayılan hakkını korumak isteyen T.C. devleti, «bütünlüğü»nü korumak için böylece meşru dayanak noktalarını varlığını kabul edemez.

T.C. devleti açısından makul bir açıklama tarzı bu. Nitekim, kuruluşundan bu yana konuyla ilgili olarak doğan sorunlarını bu doğrultuda hareket ederek çözmeye çalışmıştır. Gerçi Türkiye'de bir Kürt milleti vardır tesbitinden hareket edilerek yukarıdakinden çok farklı siyasal-toplumsal taleplere de varılabilir. Bu konuya girmenin yeri burası değil. Burada devletin az önce anlatılan politikasının sonuçlarından biri ile ilgileneceğiz. İsmail Beşikçi olayının özellikle öne çıkardığı bu sonuç, sözkonusu politika ile Türkiye'deki toplumbilim arasındaki ilişkidir.

«T.C. sınırları içinde Türk milletinden ayrı yurdu, tarihi ve dili olan bir Kürt milletinin varlığını» iddia etmek başlıbaşına suç sayılmıştır. Fakat «idda»nın niteliği gereği, onun suç konusu sayılabilmesi için bazı bilimsel tespitlere ihtiyaç vardır. Kürt yoktur demek, Kürt denilenlerin ne olduğunu belirtmekle, bunu kanıtlamakla olur. Belli bir kesime Kürt denilen kesime sosyo-ekonomik, kültürel ölçütlerden hareket edildiği için, yanlışlığı da burada kanıtlanmalıdır.

İ. Beşikçi, üç yıl hapsine neden olan «Türk Tarih Tezi - Güneş Dil Teorisi ve Kürt Sorunu» adlı kitapta bu noktayı vurguluyor. Kitabın konusu, T.C.'nin kuruluşununertesinde, dönemin tarih, toplumbilim ve dil bilginlerinin önde gelenlerinin önemli bölümünün de katkısıyla oluşturulan bu iki eteori-tezdir. İ. Beşikçi, bunların oluşturulma nedenleri ile Kürt sorunu arasında temel bir ba-

ğntı olduğunu belirtiyor. Gerçekten de eğer bu teoriler doğru olsa idi, bir Kürt milletinden söz etmek öncelikle bilimsel açıdan mahkûm edilebilirdi. Şüpheski ki sözkonusu teoriler ortaya atılırken, amaç, bilimsel eylemde bulunmak değildi. Hükûranlık alanı üzerinde yeni bir siyasal düzen olarak kurulan T.C. devletinin, bu ilk kuruluş döneminde karşılaştığı sorunları çözebilmek için ihtiyaç duyduğu ideolojik araçlardı bu teoriler.

Bu bakımdan İ. Beşikçi, sözkonusu teorilerin oluşturulmasına katkıda bulunan ve halen yaşamakta olan «bilim adamlarına» bu teorileri neden oluşturduklarını ve sonra neden terkettiklerini anlatıp cevap beklerken haksızdır. Çünkü bu «bilim adamları»mız, Osmanlı döneminde «sünufl-u devlet»ten (devlet sınıfları) sayılan «ilmiye sınıfı»nın geleneğini sürdürmüşlerdir. Bilindiği üzere ilmiye sınıfı bilimsel bilgi üretmek gibi bir işle uğraşmaz. Onun görevi devletin, egemenlerin varlığını sürdürmelerini meşru gösteren, bu amaç için yürütülen eylemleri anaylayan ideolojik araçları hazırlamaktır.

Dolayısıyla bilim adamlarına sorulan bir sorunun muhatabı olamazlar. Ama o soruları sorduğu ve cevap aradığı için şimdi toplam dörtbuçuk yıl hapse mahkûm edilen sosyolog İ. Beşikçi olayının yeniden öne çıkardığı soru, herhalde öncelikle bilim adamları tarafından cevaplandırılmalıdır. Belki «bilim»e siyaset karıştırıldığından yakınlık kendilerini saf bilime adayın bilim adamlarımız bu soruların kendilerini ilgilendirmediğini söyleyeceklerdir. Haklıdır. Çünkü Türkiye'de devlette temsil edilen siyaset ve bu saf resmi bilim, birbirlerinin alanına karışmamaktadır. Bundan dolayı bilimcilerimiz de, sorunun siyasete ait olduğunu peşinen kabul ederek Türkiye devletinin özellikle ilgilendiği Kürt sorununa karışmamaktadırlar. Şimdiye kadar bu «ilkel» tizliklerini sürdürmüş; sosyo-ekonomik ve kültürel bir olgu,

bir gerçeklik olarak bir Kürt milleti yaşamaktadır diyen, bu «idda»sını bilimsel yöntem ve ölçütlerle ileri sürülenlere, sırf bu işi yapmış olanları ağır cezalar verilirken, susabilmişlerdir. Kapitalizmin sürekli yeni ideolojiler üretmek varlığını koruyabilmesinde büyük katkıları olan bu tür bilim adamlarımız, dinî ideolojinin belli kalıpları içinde dönenip duran eskinin «ilmiye» kesiminden ne kadar farklı olduklarına herhalde inanmamaktadırlar.

İ. Beşikçi, şu anda hapsedir. Hapse girerken, bununla, Türkiye'de bilimsel faaliyetin üzerindeki kısıtlamaları, baskıyı protesto etmek de istediğini söylemiştir. Yukarıda da değindiğimiz gibi bu protesto, kimlerini hiç ilgilendirmeyecek, hatıraları hiç Beşikçi'yi protesto edeceklerdir. Çalışmalarında resmi ideolojinin önkabulleri ile çatışır sonuçlara varılmayacağı özel itina gösteren, hatta bunları kendi ilginç katkıları ile beslemeye çalışanlar, ya da bu önkabuller ile çatışmaya düşeceklerini bilip, sezip bu tür konulardan uzak kalmayı yeğleyenlerden başka tür tavır beklemek abes olur.

Fakat herhalde sıfatlarını gerçekten hak ediyorlarsa, demokrat ve sosyalist bilim adamları ve hukukçular, bu protestoya kulak vermelidirler.

Bir demokrat yalnızca kendisinin değil, başkalarının da «hak»ları çiğnendiğinde, özel olarak düşüncesini özgürce açıklaması engellenip, cezalandırıldığında —ki sözkonusu olay bir düşünce de değil, bir bilimsel tespitin açıklanmasıdır— buna tepki gösteren, engellenmenin kaldırılması için mücadele eden kişidir. Kendisini bir demokratın daha ileri sayan sosyalistler ise, bununla da yetinmemek; düşüncenin, bilgi üretiminin özgürce geliştirilmesi ve buna, toplumun, giderek daha geniş kesimlerinin katılımını mümkün kılan koşulları; mücadeleden gerektiğinde örgütsel biçimlerle oluşturmak durumundadırlar.

SPARTAKÜS BALESİNİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Sovyet yapımı Spartaküs bale filmi İstanbul'dan sonra İzmir ve Ankara'da da gösterildi. SSCB'de baleye çok önem verildiğini duyanlardanım. SSCB'nin Spartaküs'e bir sembol olarak özenle sahip çıktığı da bilinen bir şey (Spartakolimpik'i hatırlayın). Bu kadar çok önem verilen bir konuya bu kadar çok önem verilen bir sanat dalında nasıl yaklaşmış olduğunu görmek isteyen az değildi elbette. Çıkarken fikirlerini sorduğum kişiler gayet beğenmiş olduklarını söylediler. Kendileriyle hemfikir olmadığımı belirttiğimde ise sanırım biraz kızdılar. Böyle dört dörtlük bir eserde kusur bulmak için hayli zorlamak gerekmiyor muydu? Oysa, **Klasik bale ölçüleri içinden bakıldığında başarılı olduğu** söylenebilecek olan bu eserin kusura, zaten, klasik bale ölçülerine sadık kalınarak gerçekleştirilmiş oluşuydu. Çünkü, en yunusçak deyişle, sadık kalınan bu ölçülerin «izin verdiği» yorum, Hollywood filmlerinin öykülediği tarih anlayışı kalıbı ile dört dörtlük bir örtüşme halindeydi.

Görmüş olduğum tüm klasik bale eserlerinde ortak bir yan var: İki üç başbale/balerine karşı geniş bir «figüranlar» kadrosunun bulunuşu. Bu figüranların görevi baş oyunculara fon oluşturmak, onların belirli niteliklerinin daha vurgulanmasını sağlamak. Baş oyuncular ise bu kesime anlam katmak, önem kazandırmak gibi bir işlevi ol-

uyor. Geçen yüz seyrettiğim Nikolai dans topluluğu (New York) ise **modern bale** kapsamına giren çalışmalarında bu ayrıma yer vermemişti. Tüm oyuncular aynı derecede iyi olduğundan değildi bu. Ama eserin kuruluşu figüranlar / başbale/başbalerin ayrımını temel almayarak, bu ayrımı reddederek gerçekleştirilmişti. Sonuçta, izlediğimiz oyuncular arasındaki bağlantılar, böylece, klasik balenin imkânlarını aşan bir çeşitlilik ve zenginlik taşıyabiliyor, herkes herkese anlam katıyor du.

Spartaküs olayında Spartaküs'ün tarafını tuttuğumuzda Marksist olduğumuzun anlaşılmasını hiç de bekleyemeyiz. İzlediğim Spartaküs'lü Spartaküs'üz bir sürü Hollywood filmi içinde kölelere karşı Romalı yadeticileri tutan bir burjuva yönetmene raslamadım. (Burjuva dünya görüşünde ücretsiz kölelik insanlık-dışıdır ya!) Marksist olup olmadığımız, o tarih olayını yorumlayışımızda ortaya çıkar. Yüksek bir kayaya fırlayıp bir el işaretiyle tüm köleleri peşine takan kahraman jön, Hollywood filmlerine alışmış bizler için hiç değişik değil.

Köleler Spartaküs kahraman olsun diye savaşmadı. Ama onları figüran konumunda bıraktığımız sürece, ortaya çıkan tablo ancak bunu gösterecektir. Spartaküs balesini seyreden duyduğum kızgınlık klasik baleye değildi. O zaten Marksist olduğunu hiç iddia etmedi ki!

TARİK GÜNERSEL

SİNEMAMIZ POLİTİKLEŞİRKEN ÖNE ÇIKAN BAZI SORUNLAR

Bu sinema sezonunda pespeşe seyrettiğimiz filmler, Türkiye sinemasında bir olguyu gün yüzüne çıkardı: Sinemanın politikleşmesi bu olgu. Bir başka deyişle politik sinema yapılması. Politik sinema kavramını ge-

nelleştirmek yanlış elbet, ben bu kavramı bu sezon seyrettiğimiz, özellikle dört film için kullandım. Yoksa, politik film kavramı gereksizdir, çünkü politik olmayan bir film olamaz; çarpıtılmış, eğdirilmiş, bükülmüş olabilir, ama mutlaka politik bir işlev yüklenir, bu haliyle bile.

Politik sinema ya da politik sanat gibi terimlerin nereden kaynaklandığına kısaca bir göz atmakta yarar var. Politika hayatın içinde şöyle ya da böyle varolduğu için sanatta da yer alacaktır kuşkusuz. Gelişme böyle olmadı. Burjuva dünya görüşü «politika» işlevini çarpıtarak, onu sanattan kovdu. Politika çirkin, pis bir şeydi, sanatsa güzel. Özellikle çirkin bir arada bulunmamalıydı. Neden, bu kadar masum değil elbet. Gerçekliği eksik ve çarpıtılmış üreterek deşimayı engellemekti. Bu tutuma karşı çeşitli karşı eleştiriler yöneltildi. Bunların başında da Marksistler geldi. Marksistlerin yaptığı iş şu oldu: Burjuva dünyaya görüşü sanatı «politikasıyla» indirgemeyişti, bu yanlış doğrusu sanatın politikaya indirgenmesiydi. Böylece burjuva dünya görüşünün zoraki olarak sanat yaptıktan sürmeye çalıştığı «politika», Marksistlerde zoraki olarak gerçekliğe ters düşerek dışardan ithal edilmeye çalışılıyordu. Ters yönlere gidilir gibi görünmesine karşın, aynı cukura düşmekti, bu. Bu söylediklerimiz Marksistler arasında egemen sanat anlayışı olan Resmî Sosyalist Gerçekçilik için geçerli. Bu konuda daha başka düşünen Marksistler de olduğu için, onları bu konuda sorumlu tutamayız.

Romanın, filmi, şiirin kısacası sanatın politik olup olmasının tartışmasının kaynağı böyle.

Yazımda politik sinema kavramını kullanmamın nedenini şimdi söyleyebilirim: Tartışmak istediğim beş film den dördü yukarıda kısaca sözünü ettiğim türden politik yapımlardı. Bu dört film: Maden, Fırat'ın Cinleri, Kanal, Güneşli Bataklık. Bunlardan ayrı bir yeri olması gereken Sürü.